

Σε αυτή την παρατεταμένη προεκλογική περίοδο, (η οποία τυπικά άρχισε τις προάλλες αλλά ουσιαστικά διαρκεί δύο τουλάχιστον χρόνια), ένα φάντασμα πλανιέται πάνω -ή ίσως, ορθότερα, κάτω- από τον πολιτικό λόγο στην Ελλάδα: το φάντασμα των πλατειών.

Νεοφιλελεύθεροι και κομμουνιστές, εκσυγχρονιστές και αναρχικοί, ακροκεντρώοι, πολιτειολόγοι, φιλόσοφοι, δημοσιογράφοι, πεζογράφοι και τεχνοκριτικοί, όλοι ομοθυμαδόν ή χωριστά ο καθένας συναγωνίζονται ποιος θα πρωτοκαταδικάσει με τον πιο έντονο τρόπο το «κίνημα των Αγανακτισμένων» όπως είχε αποκληθεί τότε.

Η επιμονή και η επαναληπτικότητα αυτής της καταδίκης είναι αξιοπερίεργη. Οι καταλήψεις των πλατειών έχουν τερματιστεί εδώ και καιρό, στο δε μεταξύ διάστημα δεν έχει υπάρξει ούτε ένα πολιτικό υποκείμενο το οποίο να επικαλείται την κληρονομιά τους και να μιλά εξ ονόματός της, όπως π.χ. έγινε στην Ισπανία, ή έστω απλώς να μιλά γι' αυτήν με θετικό τρόπο[1]. Ποιον κίνδυνο ξορκίζουν λοιπόν όλοι αυτοί; Εναντίον ποίου βάλλουν;

Τα ίδια τα κατηγορητήρια αναφέρουν ότι οι Αγανακτισμένοι δεν είχαν προτάσεις, ο λόγος τους ήταν ασυνάρτητος, χαμηλού διανοητικού ή/ και αισθητικού επιπέδου, χρησίμευε κυρίως για συναισθηματική εκτόνωση, και φυσικά, πάνω απ' όλα, ότι αποτελούσε έκφραση του «εθνολαϊκισμού» και των «παθογενειών της ελληνικής κοινωνίας».

Αν όμως θέλαμε να κάνουμε ένα εγελιανό καλαμπούρι, θα λέγαμε ότι, και εδώ, η μόνη ελληνική ιδιαιτερότητα είναι η ίδια η υπόθεση ότι υφίσταται κάποια ελληνική ιδιαιτερότητα. Ενώ διεθνώς αναπτύσσεται η βιβλιογραφία για την ανανοηματοδότηση της δημοκρατίας από τα κινήματα του 2011, στην Ελλάδα αυτόκλητοι «ευρωπαϊστές» θεωρητικοί επιμένουν στην «καθυστέρηση» του ελληνικού «Volksgeist»[2].

Η παραπάνω απαρίθμηση δείχνει ήδη ποια είναι η κοινή βάση που γεννά την αλλεργία και τη μνησικακία για τις πλατείες, και τη διαρκή ανάγκη να ξεθάβεται κάθε τόσο το πτώμα για να τουφεκίζεται και πάλι: είναι ο μοντερνισμός. Και, ειδικότερα, ο αβανγκαρντισμός: η αντίληψη της πολιτικής ως σκόπιμης/ ορθολογικής/ αποτελεσματικής δραστηριότητας και ως προνομίου μιας επίλεκτης ομάδας, κατά προτίμηση επαγγελματικής, η οποία πάντως ξέρει και μπορεί να εξασφαλίσει τη σταθερότητα -σε αντιδιαστολή με τον όχλο ο οποίος είναι άστατος, «δεν έχει κανένα μέτρο» και γι' αυτό «τρομοκρατεί όταν δεν είναι ο ίδιος φοβισμένος», «είτε υπηρετεί με δουλοπρέπεια, είτε κυριαρχεί με υπεροψία» και «δεν υπάρχει σε αυτόν καμία αλήθεια και καμία κρίση»[3].

Το μίσος για τις πλατείες λοιπόν είναι μία υποπερίπτωση του φόβου των μαζών[4], ή του γενικότερου μίσους για τη δημοκρατία[5].

Φυσικά, οι μοντερνιστές θα αντιτείνουν: «μα ποια δημοκρατία; Αφού αυτοί που μετείχαν στις πλατείες ήταν δεξιόι, αφασικοί, ανοργάνωτοι».

Και, για να μην μένουμε σε υποθέσεις, ας παραθέσουμε με τα ίδια της τα λόγια, αντί πολλών άλλων δυνατών παραδειγμάτων, μία από τις πιο καθαρές εκφράσεις αυτής της αριστοκρατικής απόρριψης προς τον όχλο:

Σε πολλούς από τους πολίτες αυτής της χώρας που επιμένουν να σκέπτονται, το αποτέλεσμα των εκλογών [του Μαΐου 2012] έγινε δεκτό με αντικρουόμενα συναισθήματα. Την ικανοποίηση για την κατάρρευση των βασικών πολιτικών υπαιτίων της οικτρής κατάστασης στην οποία βρίσκεται η χώρα αντιστάθμισε η θλίψη για το ποιόν των νικητών. Για όσους δεν το κατάλαβαν: νικητές των εκλογών ήταν η Πλατεία Συντάγματος και οι «Αγανακτισμένοι». Η Πλατεία μορφοποίησε πολιτικά τον κυρίαρχο τηλεοπτικό λόγο των τελευταίων ετών («κατοχή», «δωσίλογοι», «τοκογλύφοι» – βλ. και το εξαιρετο κείμενο Τσακυράκη στα «ΝΕΑ», 12/5). Και στις πρόσφατες εκλογές, οφέλη είχαν όσοι ιστοδρόμησαν πάνω σε αυτό το παλιρροϊκό κύμα: ο αριστερός εθνικός λαϊκισμός του ΣΥΡΙΖΑ, ο δεξιός ψυχωτικός λαϊκισμός του Καμμένου και, βέβαια, η πιο ακραία αντισυστημική (και κατά τούτο η πιο «συνεπής»!) εκδοχή της αγανάκτησης: η νεοαζιιστική Χρυσή Αυγή[6].

Το πρόβλημα με αυτή την αυτοπροβαλλόμενη ως «ορθολογική» ιεράρχηση του χυδαίου και συναισθηματικού όχλου στις χαμηλότερες κατηγορίες του πολιτικού δεν είναι μόνο ο ελιτισμός της. Είναι ότι δεν έχει τίποτε το ορθολογικό, και ότι αντιθέτως υποκύπτει η ίδια στην κρυφή γοητεία αυτού που δηλώνει δημοσίως ότι της προκαλεί θλίψη: του λαϊκισμού. Η παραπάνω παράγραφος διενεργεί τις εξής δύο βασικές λειτουργίες: α) έναν αναγωγιστικό διχασμό της κοινωνικής και πολιτικής πολλαπλότητας σε μία δυσιστική αντιπαράθεση, αλλά και β) την επιδίωξη της επίζηλης θέσης του underdog, αυτού που αδίκως αγνοείται και αποκλείεται. Πράγμα που γίνεται φανερό στον σχεδόν προκλητικό ισχυρισμό ότι «Η Πλατεία μορφοποίησε πολιτικά τον κυρίαρχο [sic] τηλεοπτικό λόγο των τελευταίων ετών» (!!!). Τη στιγμή που όλοι βλέπουμε ότι τα τελευταία έτη (αλλά και τα πρώτα, και όλα γενικώς τα έτη), ο κυρίαρχος –αν όχι ο μόνος– τηλεοπτικός λόγος δεν είναι φυσικά ο λόγος των Πλατειών, αλλά ο λόγος της αντιπολίτευσης στις Πλατείες[7].

Ο ισχυρισμός ότι «οι Πλατείες οδήγησαν στη Χρυσή Αυγή» γνωρίζει γενικότερη διάδοση. Σε αυτόν συναντώνται ο **Δημήτρης Κουτσούμπας** και η Άννα Φραγκουδάκη[8], η Αφροδίτη Αλ Σάλεχ και ομάδες που αυτοπροσδιορίζονται ως αναρχικοί/ αντιεξουσιαστές.

Ο ισχυρισμός αυτός είναι τελείως ατεκμηρίωτος. Καθόσον γνωρίζουμε, δεν στηρίζεται σε καμία δημοσιευμένη ποσοτική ή ποιοτική ανάλυση. Φυσικά δεν συνιστά τέτοια ανάλυση η εμπειρική διαπίστωση «μα εμείς τους είδαμε, ξέρουμε ποιοι είναι», «κρατούσαν ελληνικές σημαίες», «ακούσαμε αυτά που λέγανε στις συνελεύσεις και ήταν ένας απολίτικος χυλός βασισμένος στον εθνικισμό, το θέαμα, τη νοσταλγία του παθητικού καταναλωτή» κ.λπ.

Όσοι προβάλλουν αυτές τις ενστάσεις και νομίζουν ότι έτσι κλείνουν το ζήτημα χωρίς υπόλοιπα, κάνουν ένα βασικό λάθος: διαβάζουν την πολιτική αποκλειστικά ως ρηματικότητα, ως απόλυτη κυριολεξία, και καθόλου ως επιτελεστικότητα (ακόμη και όταν επικαλούνται την ιδιότητα των queer περφόρμερς). Όταν ακούν μία πρόταση να εκφωνείται στην Πλατεία, της αποδίδουν το ίδιο καθεστώς και την αντιμετωπίζουν με τους ίδιους ακριβώς όρους με τους οποίους θα αντιμετωπίζαν την ίδια φράση μέσα σε μια προκήρυξη, ένα άρθρο σε εφημερίδα, ένα λόγο στη Βουλή ή μια ανάλυση πολιτικής/ οικονομικής θεωρίας. Εκκινούν δηλαδή από το δεδομένο ότι, για να καταλάβουμε την πολιτική σημασία ενός κινήματος, πρέπει –και αρκεί– να διαβάσουμε τον συντεταγμένο λόγο του και να αξιολογήσουμε αν αυτός προβάλλει και εμπνέεται από ένα πρόταγμα, έστω το σοσιαλισμό, τον αντικαπιταλισμό, τον αντικρατισμό, την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας μας κ.ο.κ. Και επίσης από το αξίωμα ότι κάθε λόγος στην πολιτική –και κάθε λόγος περί πολιτικής, πράγμα το οποίο γι' αυτούς δεν έχει καμία διαφορά/ διαφορά με το προηγούμενο– έχει ένα μόνο και σταθερό επίπεδο νοήματος· δεν υφίσταται ούτε προκαλεί κανένα μετασχηματισμό. Έτσι, ακούνε κάποιον να χρησιμοποιεί ένα υπάρχον πολιτικό λεξιλόγιο –έστω εν προκειμένω το πατριωτικό– και αυτομάτως θεωρούν ότι η νέα αυτή χρήση είναι απολύτως ταυτόσημη με κάθε προηγούμενη· ούτε στιγμή δεν τους περνά απ' το μυαλό να αναρωτηθούν όχι τόσο τι λένε οι άνθρωποι, αλλά τι κάνουν όταν το λένε αυτό.

Πού μπορεί να οφείλεται αυτή η παραγνώριση της επικοινωνιακής, πολιτικής, καλλιτεχνικής διάστασης,

της διαθετικής (affective) αλληλεπίδρασης των συμμετεχόντων που οδηγούσε προς μια «σκέψη των μαζών», προς μια «συλλογική ορθολογικότητα» ανάκτησης αξιών όπως η αξιοπρέπεια και υπεράσπισης μιας διατομικής-κοινής «ευθύνης» έναντι των ανεύθυνων μέχρι τούδε πολιτικών εκπροσώπων τους οποίους καλούσαν να «φύγουν»^[9]; Εδώ θεωρούμε ότι επιχειρείται μια πολιτισμική διάκριση απόρριψης (κατά Μπουρντιέ) μεγαλύτερου εύρους από εκείνη της δεκαετίας του 80^[10]: ο μοντερνισμός του ιδεολόγου-με-πρόταγμα έναντι των επιφανειακών μαζών που θέλουν μόνο να ανακτήσουν υλικά αγαθά τα οποία απώλεσαν στην κρίση, κινούμενες από ιδιοτελές συμφέρον και όχι από καθολικές αξίες.

Η εμμονοληπτική αυτή τελετουργία καταδίκης των Πλατειών φτάνει ακμαία έως τις μέρες μας, θέτοντας το ερώτημα «πού πήγαν οι Αγανακτισμένοι;», «γιατί δεν κινητοποιούνται πλέον;», συνοδευόμενο από μία ειρωνική «θεωρία του καναπέ».

Εξίσου ενδιαφέρον όμως με το ερώτημα «τι έμεινε από τις Πλατείες» θα ήταν να εξετάσουμε τι κληρονομιά άφησε η αντίδραση στις Πλατείες.

Το κίνημα των «Αγανακτισμένων» κατηγορήθηκε για «απολίτικο». Περισσότερο άξιος αυτού του χαρακτηρισμού όμως μας φαίνεται ο λόγος των επικριτών του, στο μέτρο που ως πολιτικό ορίζουμε –μαζί με τον Ρανσιέρ– τη λειτουργία που κατατείνει στο να διαταράξει παγιωμένες θέσεις και ρόλους και να φέρει στην επιφάνεια το μέρος εκείνων που δεν είχαν κανένα μέρος. Σε αντιδιαστολή με την αστυνομική λειτουργία, η οποία εδραιώνει και αναπαράγει τους καθιερωμένους ρόλους και εχθρεύεται την ανάδυση του απρόσκλητου.

Σε ένα άρθρο του με τίτλο «Η άνοδος και η εξαφάνιση των Αγανακτισμένων» (Καθημερινή 25.11.2012), ο Πάσχος Μανδραβέλης, μολοντί σε κάποια σημεία δεν παραλείπει να εκφράσει την αντιπάθεια και το σαρκασμό του για τους εξαφανισθέντες, αναγνωρίζει πάντως ότι «Το ‘καλοκαίρι των Αγανακτισμένων’ ήταν η πρώτη μεταπολιτική λαϊκή εκδήλωση που δεν μπαίνει στα κλασικά αναλυτικά εργαλεία». Στη συνέχεια του άρθρου, βέβαια, ο ίδιος προσφεύγει στα πιο κλασικά τέτοια εργαλεία: τη στατιστική και τις δημοσκοπήσεις. Επικαλείται «αστυνομικές» κατατάξεις των συγκεντρωμένων σε ιδεολογικές, κομματικές ή ηλικιακές κατηγορίες με βάση διαπιστώσεις «μελετητών»:

μελετητές της ακροδεξιάς βίας στον Άγιο Παντελεήμονα και των σχεδόν καθημερινών συγκρούσεων με τους αριστεριστές διαπίστωσαν, τον Μάιο του 2011, ότι ξαφνικά η περιοχή είχε αδειάσει και από τους ακροδεξιούς και από τους ακροαριστερούς. Όλοι είχαν μετακινηθεί στο Σύνταγμα.

Πουθενά όμως δεν τίθεται το ερώτημα αν, εκτός από αυτή τη γεωγραφική μετακίνηση, υπήρξε καμία άλλη. Οι «ακροδεξιοί», οι «ακροαριστεροί», οι «οπαδοί του ΠΑΣΟΚ» ή «της ΝΔ» εκλαμβάνονται ουσιοκρατικά ως κατηγορίες πάντοτε ίδιες με τον εαυτό τους. Οι άνθρωποι αυτοί προηγουμένως ήταν στον Άγιο Παντελεήμονα, μετά πήγαν στο Σύνταγμα, μετά έφυγαν από εκεί, αλλά παρέμειναν οι ίδιοι πριν και μετά. Ο αρθρογράφος παραδέχεται ότι «Υπήρξε ώσμωση», αλλά τη διαπίστωση δεν την κάνει τίποτε στη συνέχεια –πέρα από το να την ρίξει στο γνωστό μύλο της «συνάντησης των δύο άκρων» (η οποία ουσιαστικά ακυρώνει την ώσμωση διότι, για τη δεξιά σκέψη ήδη από την εποχή της θεωρίας περί «αριστεροχουντισμού» της δεκαετίας του 70, τα «άκρα» ούτως ή άλλως συγγένευαν).

Ο Μανδραβέλης καταλήγει:

«Γενικώς, πάντως, η ιστορία των Αγανακτισμένων πρέπει κάποια στιγμή να μελετηθεί».

Πολύ σωστά. Αλλά αυτό το «πρέπει» εξακολουθεί να μένει ξεκρέμαστο δύο και πλέον χρόνια.

Αν η ιστορία αυτή «πρέπει να μελετηθεί», σε ποιον άραγε αναλογεί το καθήκον αυτής της μελέτης;

Σίγουρα σε κάποιους/-ες που να μην κινούνται από περιφρόνηση και αποστροφή προς τους

Αγανακτισμένους, αλλά να μπορούν να αντέξουν τον πανικό και την αμηχανία από την –όντως υπαρκτή– αντιφατικότητα και το στροβιλισμό της μετακίνησης του πλήθους. Υπάρχουν άραγε τέτοιοι;

^[1] Ως μόνη τέτοια αναφορά, και αυτή όμως αδήλωτη και αρκετά απόμακρη, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τη χρήση του όρου «αξιοπρέπεια» στο λόγο του ΣΥΡΙΖΑ.

[2] Βλ. π.χ. Παναγιώτης Θανασάς, «Ευρωπαϊκή Ελλάδα;», Τα Νέα, 17 Μαΐου 2012 –στη στήλη «Τρίτη άποψη».

[3] Σπινόζα, Πολιτική Πραγματεία, κεφ. 7 παρ. 27.

[4] Βλ. Étienne Balibar, «Spinoza, l' anti-Orwell – la crainte des masses», in: Les Temps Modernes 470, Σεπτέμβριος 1985. Στα ελληνικά: Ο φόβος των μαζών Σπινόζα, Μαρξ, Φουκώ, Πλέθρον, Αθήνα 2010.

[5] Βλ. Ζακ Ρανσιέρ, Το μίσος για τη δημοκρατία, Πεδίο, Αθήνα 2009.

[6] Παναγιώτης Θανασάς, «Ευρωπαϊκή Ελλάδα;», Τα Νέα, 17 Μαΐου 2012 –στη στήλη «Τρίτη άποψη». Η άποψη αυτή διαθέτει διαγνωστική ευστοχία κατά το ότι αναγνωρίζει ευθέως την επίδραση του συμβάντος των Πλατειών στην πολιτική σκηνή. Δεν είναι όμως μια «Τρίτη» αλλά η μία εκ των δυο, η «ενάντια» ακριβώς τοποθέτηση.

[7] Αυτό που επίσης είναι αξιοπρόσεκτο, και που υπονομεύει την εγκυρότητα του συμπεράσματος, είναι η χρήση του όρου «μορφοποίησε πολιτικά». Σε πείσμα του «φανταστικού εγκλωβισμού» και της «πνευματικής καθυστέρησης» που του αποδίδεται στο ίδιο άρθρο, το «Volksgeist/ πνεύμα του λαού» αναπαρίσταται ως υποκείμενο όχι μόνο ενιαίο, αλλά και ικανό να ενοποιεί τον λόγο άλλων υποκειμένων.

[8] Ο εθνικισμός και η άνοδος της ακροδεξιάς, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, ιδίως ενότητα Γ8.

[9] Η βιβλιογραφία εμπλουτίστηκε έκτοτε, ενδεικτικά όμως βλ. για το ζήτημα αυτό: Μιχάλη Μπαρτσίδα και Φωτεινής Τσιμπιρίδου, «*Οι περιπέτειες της 'αξιοπρέπειας' ως πολιτειακής αρετής. Από τα παγκόσμια κινήματα στους 'Αγανακτισμένους'*», και εκτενέστερα, των ίδιων, «*Για την επιστροφή της 'πολιτικής ηθικής'. Παγκοσμιοτοπικά κινήματα 'αξιοπρέπειας'*».

[10] Άφθονο υλικό για τη σύγκριση στο Λεξικό της Δεκαετίας του 80, καθώς και την τουλάχιστον απορητική Εισαγωγή στην επανέκδοσή του στην οποία επιχειρείται να επανεγγραφεί στις σημερινές ανάγκες «κριτικής του λαϊκισμού» το βασικό ερμηνευτικό σχήμα περί «μαζικής-ατομικιστικής» κοινωνίας η οποία ευνοεί τον εθνολαϊκισμό. Βλ. Κυριάκος Αθανασιάδης, «Κύριε Παναγιωτόπουλε, μήπως ζούμε ακόμη στη δεκαετία του 80;» και «*“Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80”, Κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό λεξικό, στο Γκάζι*».

Μια συντομότερη μορφή του κειμένου αυτού δημοσιεύτηκε στο περιοδικό **Unfollow**, τ. 37.

Πηγή: koinoniko-ergastirio